

Віталій Качур

ПРОБЛЕМА КОМУНІКАЦІЇ СІМ'Ї І ШКОЛИ В США

Розвиток техногенного суспільства і водночас його переорієнтація на розвиток людини, її особистісних рис, зміна суспільної свідомості у ставленні до освітньої сфери, до ролі інституту батьківства у вихованні дітей – це ті чинники, що зумовлюють вироблення якісно нових підходів до проблеми взаємодії школи та сім'ї не тільки у Сполучених Штатах Америки, але й у всьому світі. Проблема виховання в сім'ї, в навчальному закладі (дошкільна установа, школа, коледж, інститут тощо) неодноразово була в центрі уваги педагогів, психологів, соціологів, проте остаточного, єдино правильного виходу із ситуації так і не було запропоновано. Це й зрозуміло: різні країни перебувають на різних рівнях розвитку – економічного, соціального, освітнього та ін. Однак яким би низьким чи високим не був рівень розвитку країни та її інституцій, проблема виховання в сім'ї і школі буде існувати, оскільки насамперед залежить від людського чинника. Тому її дослідження є досить актуальним.

Проблемою зміни становища американської сім'ї в наш час займаються такі вчені, як Дуглас Бешаров, Стефані Кунц, Гей Робін Лебрем, Арлі Расел, Брюс Чедвік та ін.

Безперечно, результати досліджень учених мали б значно більший вплив на реальне розв'язування проблеми, якби не існувало своєрідного «інформаційного дефіциту» (досягнення науковців однієї країни не завжди відомі їхнім колегам з іншої країни), що спостерігається і у XXI столітті, коли інформаційної потужності набула мережа Інтернет.

Метою нашої статті є аналіз досвіду розв'язування деяких аспектів проблеми комунікації сім'ї та школи в американській школі (середня школа міста Нешвіль, штат Теннесі, США), (ефективність комунікації та перешкоди), який можна застосувати і в Україні.

Як зазначають дослідники американської сім'ї, ефективність комунікації сім'ї і школи та залучення сім'ї до навчання дитини сприяє покращенню учнівських досягнень [1, с. 15]. У свою чергу батьки від комунікації сім'ї та школи також мають позитивний результат. Як показує досвід, батьки активніше долучаються до виховання дітей (вдома та у школі), коли вірять, що вчителі намагаються інформувати, цінують їхній внесок і пропонують їм варіанти, які допоможуть розв'язати проблеми їхніх дітей [2, с. 22]. Саме за таких умов у батьків розвивається стійке усвідомлення причетності до досягнення успіху їхньою дитиною [3, с. 27].

Моральне задоволення батьків відкриває вчителям нові шляхи для співпраці. Як свідчать результати дослідження американського соціолога А. В. Бермудеза, у вчителів, які практикують ефективну комунікацію з сім'ями, покращилися відносини з батьками; батьки та керівництво

сприймають їх як тих, хто має більш потужні здібності до навчання [4, с. 180]. Така ситуація, безперечно, є результатом ефективного спілкування, внаслідок чого вчителі знають учнівські потреби в навчанні та залучають батьків допомогти дітям правильно організувати навчання вдома. Інакше кажучи, ефективна комунікація сім'ї та школи стимулює «змагання» між батьками та школою в навчанні школярів і визначає ролі для кожного в підтримці учнівських досягнень [5, с. 272].

Отже, сильна та позитивна комунікація сім'ї та школи спонукає всіх учасників навчально-виховного процесу – вчителів, батьків та учнів – зрозуміти та поставити шкільні цілі, особисті потреби кожного учня, ефективну домашню підтримку для досягнення ним успіху в школі. На схемі 1 зображено переваги дієвого спілкування сім'ї і школи.

Схема 1.

**Переваги ефективної комунікації сім'ї та школи
для учнів, батьків та вчителів**

Педагоги Вандербілтського університету США К. В. Хувер-Демпсі та Джоан М. Т. Уокер з метою залучення сім'ї до участі у вихованні та навчанні дитини розробили та застосовують різні аспекти і форми комунікації. Так, до *аспектів комунікації* належать: відомості про шкільну політику, студентські досягнення та прогрес; програми та зустрічі у школі з метою орієнтації батьків щодо шкільних програм; освітні програми для батьків та майстерні; інформація про домашнє завдання, включаючи календарні листи, прохання підпису домашніх робіт; інформація голосової та електронної пошти; інформація про навчальні програми та відгуки батьків і учнів про них; шкільні, класні та учнівські інформаційні листи; нотатки чи листи від учителів та батьків, подання чи прохання інформації. До *форм комунікації* відносять: візити батьків у школу; короткі розмови та обмін інформацією про програми чи події, ініційовані батьками чи вчителем; телефонні дзвінки, ініційовані вчителем чи батьками; спонтанні зміни в планах взаємодії між батьками та вчителями (у письмовій формі чи по електронній пошті); незаплановані візити додому зустрічі та конференції відносно учнівської успішності, поведінки чи навчальних потреб відвідування шкільних заходів; волонтерська робота у школі, батьківська робота вдома [9, с. 7–8].

Незважаючи на велику кількість аспектів, форм та методів комунікації, найбільш впливовою серед освітян та політиків США є типологія залучення сім'ї до взаємодії зі школою, розроблена педагогом Джойсом Л. Епштейном [6, с. 279]. Складається вона з 6 рівнів: 1) головні вимоги до сімей (напр. забезпечення здоров'я та безпеки дітей); 2) головні вимоги до школи (напр. розмова про шкільні вимоги та розвиток дитини); 3) залучення батьків до роботи школи (напр. відвідування програм, ініціатива); 4) залучення батьків до навчальної діяльності удома (напр. допомога з домашнім завданням); 5) залучення учнів до прийняття рішень (напр. голова батьківського комітету); 6) взаємодія з громадськими організаціями від імені школи (напр. бізнес, громадські агентства, масові консорціуми).

Ми погоджуємося з Джойсом Л. Епштейном, що діяльність усіх цих рівнів є потенційно важливими компонентами комунікації та відносин сім'ї і школи, оскільки кожен тип батьківської допомоги має значний позитивний потенціал на результати навчання учнів, а оптимальна ефективна програма комунікації сім'ї та школи повинна пропонувати батькам та вчителям широкий вибір взаємодії.

Комунікація має на меті взаємодію та взаємність, проте в більшості випадків комунікація сім'ї та школи характеризується односторонністю. Зрозуміло, що за таких умов вона не сприяє обміну ідеями та інформацією між сім'єю і школою про учнівські результати, пізнавальні потреби і результати навчання, що є дуже важливим для учнівських досягнень. Виходячи з методів комунікації, запропонованих американськими

фахівцями, вважаємо, що однобічність зумовлена застосуванням на практиці переважно формальних підходів (аспектів, форм і методів комунікації сім'ї і школи). Це, у свою чергу, призводить до відмови від комунікації по лінії «сім'я – школа».

Незважаючи на переваги продуктивної взаємодії сім'ї та школи, багато сімей та освітян в США відчують труднощі в ефективній комунікації, спричинені певними обставинами. Так, для багатьох сімей перешкодою ефективній комунікації зі школою можуть стати труднощі, пов'язані з низьким достатком, бідністю та недостатнім рівнем освіти. Ці труднощі часто породжують неадекватне ставлення до школи і, відповідно, до підтримки учнівської діяльності вдома. До того ж на заваді може стати прагматизм (напр., відповідальність за дитину, неадекватний доступ до транспортування, мінливий робочий графік), що обмежує здатність батьків до взаємодії зі школою [7, с. 41]. Перешкодою для батьків можуть бути і психологічні проблеми: особистий неприємний досвід, спогади невдалих спроб чи поганого ставлення, внутрішня боротьба з хворобою чи душевним станом. Сім'ї також можуть зіштовхнутися з розходженням очікуваних і реальних результатів у навчанні та поведінці учня. Перешкодою є й різне розуміння сім'єю та школою цінностей, якими має опанувати дитина [8, с. 653].

Як і батьки, вчителі можуть стикатися з прагматичними, психологічними та культурними перешкодами, які можуть обмежити здатність вчителів заохочувати та підтримувати ефективно залучення батьків [9, с. 10]. Часто вчителі, які сприймають батьків як потенційно впливових партнерів у підтримці учнівської освіти, ігнорують батьківську допомогу. Комунікація настає тільки тоді, коли є позитивний результат (хоч до цього можуть бути причетними насамперед батьки). Якщо ж результат гірший за очікуваний, учитель може взагалі відмовитися від подальшої взаємодії з сім'єю.

Відсутність позитивної комунікації батьків та вчителя, взаємодії між ними може спричинити взаємне незадоволення, розлад, недовіру або й злість. Усунення цих перешкод для ефективного спілкування вимагає розуміння їх причин. Науковці виокремлюють два основних джерела перешкод: 1) ті, які не контролюються школою (бідність, низький рівень освіти, стан здоров'я та ін.) та 2) ті, які ініціюються школою (заякування батьків, відрахування зі школи, відчуття батьківської бездіяльності, невпевненість учителя в допомозі батьків, мовний чи культурний бар'єр та ін.) [10, с. 110].

Які специфічні кроки підвищення ефективності комунікації сім'ї та школи пропонують американські педагоги? Методи покращення взаємодії сім'ї та школи розглядаються ними у двох широких напрямках: один базується на тому, що школа може отримати для себе від ефективної комунікації та залучення сім'ї до освіти учня; інший базується на тому, що

школа може зробити, аби допомогти батькам стати спроможними та ефективними в підтримці освіти їхніх дітей. Загальними педагогічними кроками для створення ефективної комунікації сім'ї і школи є: 1) покращення клімату в школі, включаючи відкриті, привабливі можливості для батьківського залучення в комунікацію сім'ї та школи (розроблення відкритої методики запрошення, заснованій на сімейній культурі; використання традиційних способів взаємодії «вчитель – батьки»; створення позашкільних програм для підвищення комунікації сім'ї та школи; організація учнівських заходів та ініціювання батьківської участі; прохання до вчителів написати та поділитися методами та ідеями комунікації в школі); 2) забезпечення навчання співробітників відносно комунікації сім'ї та школи; 3) забезпечення підтримки членів пед. колективу матеріалами з комунікації та розвитку довіри (наприклад, створення батьківського комітету, виділення часу на дискусію, візити додому, тощо).

Для активної участі батьків у комунікації педагогам необхідно: 1) запропонувати всі можливості залучення батьків (традиційні та нові); чітко пояснити їхні переваги та необхідність регулярного застосування; 2) підкреслити, що активні дії сім'ї у школі та вдома є важливими для учнівської освіти; показати можливість отримання результату від впливу сім'ї; 3) запропонувати чіткі та прозорі варіанти батьківської підтримки навчання вдома (наприклад, показати, як батьківська допомога стосується досягнення учнями навчальних цілей; запропонувати нові варіанти батьківської допомоги (читайте разом 10 хв., 3 рази на тиждень, тощо); розробити завдання, що вимагають залучення батьків до його виконання чи контролю) [9, с. 16–17].

Отже, ми з'ясували, що ефективна комунікація сім'ї і школи та батьківська допомога мають значний позитивний вплив на освіту учня. Однак різні обставини в школі та в сім'ї часто створюють перешкоди для комунікації, що стає на заваді допомоги учневі у досягненні успіхів з певного навчального предмета чи в цілому. Ці перешкоди усуваються вдалою та двосторонньою комунікацією сім'ї та школи та активною батьківською підтримкою у навчанні дітей.

Важливими є декілька умов у виборі, адаптації та створенні особливих методів взаємодії сім'ї та школи. По-перше, розглянута тут програма адаптована для Нешвільської середньої школи, є зразком, за яким інші школи можуть підбирати методи взаємодії, виходячи з потреб батьків, учнів та вчителів своєї школи. По-друге ми з'ясували, що вчителі, директор та батьки певної школи найкраще розуміють потреби їх школи та спільноти. По-третє, важливо враховувати той факт, що корисність певних методів варіюється від кількості учнів, їх розвитку та віку, що є не менш важливим при підборі школою методів ефективної комунікації сім'ї та школи. Необхідно усвідомлювати, що застосування методів взаємодії має

бути поступовим. Для покращення комунікації їх краще застосовувати в такій послідовності: 1) визначити перешкоди ефективної комунікації; 2) розробити методику, найбільш вдалу відносно перешкод; 3) застосування визначених методів; 4) оцінка результатів нововведень; 5) модифікація методів залежно від результатів; 6) відзначення успіху.

Наша розвідка не претендує на вичерпність, а окреслює тільки деякі напрямки вирішення проблеми комунікації сім'ї і школи, про що буде йтися в подальших статтях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Adams K. S. & Christenson S. L. (1998). Differences in parent and teacher trust levels: Implications for creating collaborative family-school relationships. *Special Services in the Schools*, 14(1/2), 1–22.
2. Baker A. (1997a). Improving parent involvement programs and practice: A qualitative study of parent perceptions. *School Community Journal*, 7(1), 9–35.
3. Baker A. (1997b). Improving parent involvement programs and practice: A qualitative study of teacher perceptions. *School Community Journal*, 7(2), 27–55.
4. Bermudez A. B. (1993). Teaching with parents to promote educational equality for language minority students. In N. F. Chavkin (Ed.), *Families and schools in a pluralistic society* (pp. 175–188). Albany: State University of New York Press.
5. Comer J. P. & Haynes N. M. (1991). Parent involvement in schools: An ecological approach. *Elementary School Journal*, 91(3), 271–278.
6. Comer J. P. (1992). Educational accountability: A shared responsibility between parents and schools. *Stanford Law and Policy Review*, 4, 271–278.
7. Epstein J. L. (1986). Parents' reactions to teacher practices of parent involvement. *Elementary School Journal*, 86, 277–294.
8. Gettinger M. & Guetschow K. W. (1998). Parental involvement in schools: Parent and teacher perceptions of roles, efficacy, and opportunities. *Journal of Research and Development in Education*, 32(1), 38–52.
9. Hansen D. A. (1986). Family-school articulations: The effects of interaction rule mismatch. *American Educational Research Journal*, 23(4), 643–569.
10. Hoover-Dempsey K. V., Walker J. M. T., Reed R. P. & Jones K. P. (In press). Teachers Involving Parents (TIP): Results of an in-service teacher education program for enhancing parental involvement. *Teaching and Teacher Education*, 18(7), 35 p.
11. Patrikakou E. N., Weissberg R. P. (2000). Parents' perceptions of teacher outreach and parent involvement in children's education. *Journal of Prevention and Intervention in the Community*, 20(1–2), 103–119.